

Públic

LES FALSETATS DE LA SUPOSADA APOCALIPSI ROBÒTICA: LA

FI DEL TREBALL?

Vicenç Navarro

Catedràtic de Ciències Polítiques i Polítiques Públiques. Universitat

Pompeu Fabra

1 de maig del 2018

Tota l'evidència existent mostra que els principals problemes que tenen les classes populars a Espanya –com ara l'elevat atur, la baixa taxa d'ocupació, la disminució de la protecció social, la baixada de salaris, l'augment de la precarietat, el deteriorament dels serveis públics i el descens de la capacitat adquisitiva de les pensions- **deriven predominantment del gran deteriorament del mercat de treball i de les mesures d'austeritat que s'han anat imposant a la població** (a través de retallades de la despesa pública a les transferències públiques –com les pensions- i en els serveis públics de l'Estat del Benestar –com ara la sanitat, l'educació, els serveis socials, l'habitatge i altres) per part de l'Estat (predominantment per l'Estat central, però també pels governs autonòmics com la Generalitat de Catalunya). **Les dades**

són clares i contundents i són allà per a tothom qui les vulgui veure (veure, per exemple, el meu llibre *Ataque a la democracia y al bienestar. Crítica al pensamiento económico dominante*, Anagrama, 2015).

Per què el deteriorament de la qualitat de vida de les classes populars?

La mateixa evidència mostra també que **la principal causa d'aquests canvis rau en l'aplicació de polítiques públiques de sensibilitat neoliberal** –tals com les reformes laborals, de les més dures entre les aplicades a la Unió Europea dels Quinze –UE-15-, el grup de països de la UE d'un nivell econòmic similar a l'espanyol) i l'aprovació de polítiques fiscals i pressupostàries regressives (de les més accentuades a la UE-15)- **que han tingut un impacte molt negatiu en el benestar de les classes populars**, (les quals representen, per cert, la majoria de la població espanyola). Una dada reflecteix la naturalesa d'aquest impacte: **aquí a Catalunya el 40% de la població no viu millor que els seus pares, i de fer-se estudis semblants a la resta d'Espanya és probable que el percentatge fos similar.**

L'aplicació d'aquestes polítiques neoliberals és conseqüència de l'enorme poder que les elits dominants en la

vida econòmica i financera del país tenen sobre els partits polítics governants, aconseguint amb això un enorme increment dels seus beneficis a costa del descens dels ingressos de la població obtinguts a través del món del treball –salari- i també de les transferències públiques de l'Estat. **No cal dir que aquests establishments economicofinancers que dominen la vida política d'Espanya, i els establishments politcomediàtics que els serveixen (responsables de l'aplicació, difusió i promoció d'aquestes polítiques), no accepten aquesta explicació que els responsabilitza pel que està passant.** D'aquí que inverteixin una enorme quantitat de recursos a través dels mitjans d'informació i persuasió del país a fi d'ofuscar i ocultar les causes polítiques de l'enorme mal que estan causant. **En el seu lloc, intenten explicar que aquest deteriorament es deu a una revolució tecnològica – que anomenen la Quarta Revolució Industrial- que és ni més ni menys que l'automatització i robotització que està tenint lloc en els mercats de treball en particular, i a la societat en general.** Molts articles i llibres apareixen promovent aquesta argumentació.

La intensitat del missatge és tal que fins i tot es reproduïx en fòrums progressistes, com exemplifica el cas de l'article "La robotización amenaza a uno de cada siete puestos de trabajo en todo el mundo", escrit per Diego Herranz, aparegut a **Público**

(16.04.2018). Segons l'OCDE (un dels vaticans del dogma neoliberal avui al món), del qual Herranz extreu les seves dades, més de 65 milions de llocs de treball seran substituïts en deu anys pels efectes de l'automatització. **En realitat, s'està ja arribant a la conclusió que el treball assalariat desapareixerà**, tal com apunt l'últim treball de Daron Acemoglu del MIT i de Pascual Restrepo de la Boston University (**Robots and Jobs: Evidence from US Labor Markets**, National Bureau of Economic Research Working Paper No. 23285, March 2017). Aquesta visió del que podríem anomenar Apocalipsi Robòtica s'està generalitzant, i l'única diferència davant d'aquesta suposada realitat és que alguns l'aplaudeixen i d'altres la lamenten. En realitat, alguns dels primers, incloent-hi veus prominents del World Economic Forum o WEF (més conegut com "Davos"), intenten minimitzar els seus possibles impactes negatius, proposant mesures com la Renda Bàsica Universal (RBU), que substituiria el suposadament inviable i insostenible Estat del Benestar. **Així, Martin Schwab, fundador del WEF, assumeix que la fi del treball significa la fi de l'Estat del Benestar que està avui finançat per les rendes del treball**, proposant com a alternativa la RBU.

És la revolució robòtica la principal causa del deteriorament del mercat de treball, que crea atur i precarització?

L'evidència científica existent qüestiona que la revolució robòtica hagi estat una causa principal del deteriorament del mercat de treball (veure el meu article "**La falacia del futuro sin trabajo y de la revolución digital como causa del precariado**", *Público*, 12.07.2016). No cal dir que aquesta revolució digital pot eliminar llocs de treball, tot i que en general en nivells menors als que s'indiquen. **Però el que s'oblida és que aquesta revolució digital també pot facilitar la creació de feina. Que faci una cosa o l'altra depèn de qui controli el disseny, l'ús i la utilització de l'automatització. És a dir, depèn de les relacions de poder en el procés de producció i distribució de béns i serveis, així com dels mitjans d'informació.** En altres paraules, l'impacte que aquesta Quarta Revolució tingui dependrà del context polític a on s'estableixi. D'aquí que mentre en un context la robòtica pot disminuir i fins i tot facilitar la reducció del temps de treball i augmentar el gaudi i plaer del mateix, en altre context pot tenir un impacte contrari. **A les fàbriques d'automòbils de països on el món del treball és dèbil (com als EUA, a Espanya o a països subdesenvolupats) l'automatització, al mateix temps que està destruint treball per a alguns, està forçant l'expansió de les hores de treball per a d'altres.** Als EUA, l'any 2014, el temps setmanal de treball necessari perquè la població sortís de la pobresa (per al 10% més baix dels salaris) va pujar d'una manera molt notable, essent de 45 hores per a una sola persona, 55h per a una

persona amb dos nens i 61 hores per a una parella amb dos nens (“Working Hours to Escape Poverty”, OCDE).

Per contra, a països on el món del treball és fort, l'automatització permet una notable reducció del temps de treball, essent, en realitat, una benedicció que allibera el treballador d'una sobrecàrrega. Suècia, per exemple, on històricament els instruments del món del treball (com els partits d'esquerres i els sindicats –gairebé el 80% dels treballadors estan sindicalitzats-) han estat forts, ha estat pionera a fer servir l'augment de la productivitat (en part, però només en part, com a resultat de l'automatització) per a reduir en molts sectors econòmics les hores de feina a sis hores diàries, permetent una gran flexibilitat en el temps i en les condicions de treball (veure Hardee Matharu “Employers in Sweden introduce six-hour work day”, *The Independent*). El grau de satisfacció dels treballadors i empleats amb el treball, així com també la productivitat, per cert, han augmentat en els sectors de l'economia que han liderat aquests canvis, com és el cas dels serveis sanitaris i altres serveis públics (“Six-hour working day ‘boosts productivity and makes people happier’”, *The Independent*).

Comtat i debatut, la revolució digital pot ser un instrument d'alliberament o d'opressió, depenent de qui la

control·li. Sota les condicions salvatges del món neoliberal, pot empitjorar la qualitat de vida de la ciutadania, tant com a treballadors i empleats com usuaris i consumidors. És de sobres conegut als EUA que, com a resultat de la massiva automatització de les empreses telefòniques, és un suplici intentar parlar amb un empleat de l'empresa per a resoldre problemes catalogats al seu ventall de possibilitats. **I pot tenir un impacte molt perjudicial com en el cas de la indústria del mòbil, que ha substituït la televisiva com el punt de referència de la informació i educació per a la població. De nou el cas dels EUA és paradigmàtic. El control de la indústria del mòbil per part d'institucions que tenen com a objectiu augmentar la seva rendibilitat és un perill i amenaça per a la salut mental i per a la maduresa política de la ciutadania.**

Els arguments en contra l'Apocalipsi Robòtica

Lawrence Mishel y Josh Bivens, de l'Economic Policy Institute a Washington, han fet una crítica contundent de l'article de Daron Acemoglu del MIT i de Pascual Restrepo de la Boston University, citat prèviament (**"The zombie robot argument lurches on. There is no evidence that automation leads to joblessness o inequality", *Economic Policy Institute***). Segons aquests autors, els arguments contra l'Apocalipsi Robòtica es poden resumir en què:

1. Acceptant inclús les dades de destrucció de treball com a resultat de l'automatització (que cap dels dos autors accepta), **el fet és que el nombre de llocs de treball destruïts als EUA a causa de l'automatització és quatre vegades menor que el nombre de llocs de treball perduts com a conseqüència de les importacions de productes provinents de la Xina, amb mà d'obra molt més barata.**
2. **Mentre hi ha casos de destrucció de feina, també hi ha casos de creació de feina,** ja que el creixement de l'activitat econòmica generada per l'automatització també genera llocs de treball.
3. **No existeix cap correlació històrica entre l'increment de l'automatització i la reducció salarial o el creixement de les desigualtats.** Als EUA l'automatització va créixer molt ràpidament a finals del segle XX i principis del segle XXI, alhora que existia un gran creixement de l'ocupació i dels salaris.
4. **No existeix evidència que hi hagi hagut un creixement molt notable de l'automatització durant la Gran Recessió.**
En realitat, aquesta taxa ha disminuït.

5. **Aquests autors, en canvi, mostren que les crisis social i del món del treball nord-americà (que ha tingut com a impacte el descens de l'esperança de vida de la majoria de la classe treballadora –que és de raça blanca-) es deuen a les polítiques públiques dutes a terme pels Estats (tant el federal com els federats), que han consistit en un atac massiu i reeixit cap el món del treball.** L'èxit d'aquestes polítiques és que les rendes del treball han anat disminuint i les rendes del capital han anat augmentant. Concretament en el cas dels Estats Units, el pes ajustat dels salaris sobre el PIB va passar de representar un 69,1% el 1970 a un 60,8% el 2017, una caiguda de 8,3 punts percentuals, una tendència que també s'ha donat a països europeus com Alemanya (d'un 68,4% a un 62,7%), França (d'un 71,4% a un 67%), Itàlia (d'un 66,9% a un 60,5%) o Espanya (d'un 70,1% a un 60,7%).

La confusió d'algunes esquerres

L'acceptació del dogma neoliberal per part de veus que es consideren d'esquerres –com Clinton als EUA, Blair al Regne Unit, Schröder a Alemanya, Hollande i Valls a França i Zapatero a Espanya- explica que fessin també seva l'explicació del perquè de la crisi social, atribuint-la també als canvis

tecnològics. D'aquí que proposessin l'educació dels treballadors (augmentant el seu nivell de qualificació) com a solució al problema de la robotització, ja que les feines d'escassa formació eren les vulnerables a la seva automatització, mesura necessària però dramàticament insuficient. **I sectors de l'esquerra radical van presentar la Renda Bàsica Universal (RBU) com a solució per al món del treball, assumint que el mercat de treball desapareixeria i amb això el finançament de l'Estat del Benestar (que es sosté en base als impostos sobre el treball).**

D'aquesta lectura de la realitat es va concloure que la solució passaria per garantir uns ingressos a tota la població, com a dret de ciutadania i/o residència: **la RBU com a substitut de l'Estat del Benestar.** No cal dir que les mesures de les esquerres que van acceptar el neoliberalisme (que van passar a ser definides com socioliberal) van fracassar profundament, al mateix temps que van alienar les seves bases electorals, predominantment de classe treballadora, que van deixar de votar-les, ja que no van tocar les arrels del problema.

Renda Bàsica Universal o Serveis Bàsics Universals

Sense menystenir el mèrit de la Renda Bàsica Universal, s'ha de tenir en ment que aquesta RBU toca una dimensió –la manca de renda- important però limitada en el desenvolupament de la qualitat de vida i benestar de la

població. És més, la quantitat de renda que s'utilitza per a assignar com a dret de ciutadania no és suficient per a cobrir necessitats bàsiques de la població, i que aquesta RBU no pot reemplaçar. A l'estudi ***Social prosperity for the future: A proposal for Universal Basic Services*** que va realitzar l'Institute for Global Prosperity (IGP) del Regne Unit, van calcular que el cost de la RBU (en una quantitat de 73,10 llibres esterlines per ciutadà, que era la quantitat de la Jobseekers Allowance) seria equivalent al 13% del PIB del Regne Unit i representaria el 30% del pressupost del govern britànic. **D'aquí que el més urgent (però complementari, segons el mateix IGP) seria desenvolupar uns Serveis Bàsics Universals (SBU) que inclourien sanitat, educació, habitatge, aliment, transport i informació, així com drets democràtics i legals.** Aquests drets serien essencials –com sanitat, habitatge i alimentació- i també necessaris per a la seva articulació amb altres drets com l'educació, el transport o la informació, a més dels drets democràtics i legals. El cost d'aquests serveis per càpita és molt més gran que l'assignat a la RBU amb la qual cosa la mesura de substitució dels serveis bàsics per la RBU (com alguns liberals estan suggerint) faria un mal enorme al benestar de la població. **La RBU és una mesura necessària un cop els SBU estan garantits. D'aquí que no hi hagi una dicotomia per a triar entre RBU o SBU, sinó que l'opció hauria de ser incloure SBU i RBU, introduint aquesta renda universal gradualment, com s'està proposant**

en els Programes de Renda Garantida. Demanar l'aplicació immediata de la RBU (en la seva totalitat i a tots els ciutadans) en el context polític conservador-liberal existent avui a Espanya i a Europa és, es vulgui o no, una distracció de l'enorme urgència per a cobrir el gran subfinançament de les transferències públiques i serveis públics de l'Estat del Benestar.

El que és més urgent és que l'Estat (central, autonòmic i municipal) garanteixi el desenvolupament dels drets de la ciutadania a la sanitat, a l'educació, a l'habitatge, a l'alimentació, al transport i a la informació (proveint en aquest cas els instruments que permetin rebre i participar en el procés informatiu i comunicatiu). I per desgràcia no hi ha plena consciència als establishments polítics i mediàtics del país de l'enorme subdesenvolupament i subfinançament d'aquests serveis. La despesa pública social per habitant a Espanya és de les més baixes de la Unió Europea dels Quinze, subfinançament que s'ha accentuat encara més durant la Gran Recessió. Aquest enorme endarreriment social a Espanya s'ha incrementat encara més a causa de les reformes laborals regressives que han provocat una disminució dels salaris i de les taxes d'ocupació, alhora que un augment de les taxes de desocupació i precarietat.

La necessària creació de treball

La causa principal que passin aquests fets són les relacions de poder de classe i gènere que existeixen a Espanya. El determinisme tecnològic és un argument alternatiu que intenta ocultar aquesta realitat. D'aquí la gran urgència d'un canvi de 180° en la direcció de les polítiques públiques. I entre elles hi ha la creació de treball. Les àrees de major creació de treball són els serveis de l'Estat del Benestar, repeteixo, molt poc finançats i desenvolupats a Espanya, i molt en particular els serveis de cures, inclosos en el quart pilar del benestar (veure "El cuarto pilar del estado del bienestar", *Público*, 15.10.09). La necessitat d'expansió d'aquests sectors és enorme. I a Espanya estem molt per darrera d'altres països de la UE-15, molt per darrera fins i tot del que ens correspondria pel nivell de desenvolupament econòmic que tenim. Així, mentre a Suècia un de cada cinc adults treballa als serveis públics de l'Estat del Benestar, a Espanya és només un de cada deu. **Si fos un de cada cinc tindríem 3,5 milions de llocs de treball (veure *El subdesarrollo social de España. Causas y consecuencias*, Anagrama, 2006). **Aquest subdesenvolupament es deu a l'escàs poder de les dones a Espanya, ja que gran part d'aquests serveis avui són proveïts per les famílies, la qual cosa vol dir, a Espanya, per la dona.****

L'altre gran dèficit de treball es dona en la conversió energètica necessària al país. L'Organització Internacional del Treball ha publicat un informe detallat, **"Empleos verdes para el desarrollo sostenible. El caso español"**, que mostra clarament l'enorme potencial del sector. **Aquest informe indica que si les energies renovables representessin el 20% de la producció primària d'energia (quelcom perfectament factible ja que és una de les metes de l'estratègia Europa 2020), podrien generar 125.265 llocs de treball fins al 2020. El transport sostenible podria arribar fins els 770.000 llocs de treball (incloent-hi serveis, activitats industrials i la construcció d'infraestructures relacionades). Passaria el mateix amb la construcció: rehabilitar 25 milions d'habitatges per a millorar la seva eficiència energètica podria arribar a generar 1,37 milions de llocs de treball.**

És en aquests dos temes i àrees on s'hauria de centrar la creació de treball i ocupació. Això, juntament amb **el millorament dels salaris, de la protecció del treballador, de l'estabilitat laboral i de les condicions de treball, és fonamental tant per a millorar la qualitat de vida i el benestar de la població com l'eficiència econòmica del país. Així de clar.**

Aquest article és una modificació i expansió d'altre article publicat a la revista LA CIRCULAR.